

Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ

37

Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ — 37

ISBN 978-80-87416-43-3
ISSN 1211-975X

Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ
svazek 37

Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ

37

TURNOV – SEMILY – JIČÍN 2024

VLASTIVĚDNÁ ROČENKA

Obálka: Výřez z lavírované perokresby města Jičína od Josefa Sikory. 1766.
(Foto Österreichisches Staatsarchiv, Wien)

KATALOGIZACE V KNIZE – Národní knihovna ČR
Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědná ročenka. 37 – Turnov:
Muzeum Českého ráje = Semily: Státní okresní archiv = Jičín:
Regionální muzeum a galerie, 2024 – 388 s.

ISBN 978-80-87416-43-3

ISSN 1211-975X

908(437.31-17)

- Český ráj (Česko) – vlastivěda
- Podkrkonoší (Česko) – vlastivěda
- sborníky

© Muzeum Českého ráje v Turnově, 2024

© Státní okresní archiv Semily, 2024

© Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2024

ISBN 978-80-87416-43-3

ISSN 1211-975X

OBSAH

ČLÁNKY A STUDIE

- Pavel Kracík: *Lavírovaná perokresba města Jičína od Josefa Sikory z roku 1766. Znovuobjevení veduty po 130 letech a nová zjištění* • 9
- Martin Witkowski: *Městská spořitelna v Jilemnici* • 76
- Pavel Máša: *Riegrův rok 1928? Připomínání „vůdce národa“ v roce desátého výročí vzniku Československé republiky* • 109
- Pavel Hájek: *„Až Sudičky tu zesláblou nit života přestřihnou“*. Pátrání po Josefu Janouškovi • 178
- Tereza Bednářová: *Pavel Hlava – sklo vládlo jeho životem. Sto let od narození slavného semilského rodáka a jednoho z nejvýznamnějších českých sklářských umělců* • 201
- Eliška Seifertová Racková: *Raně barokní konvent paulánského kláštera v Nové Pace. Nové nálezy během obnovy* • 219

MATERIÁLY

- Josef Jůza – Marek Janosik-Bielski: *Přepis sumáře seznamu poddaných panství Lomnice nad Popelkou z přelomu 17. a 18. století* • 241
- Roman Sirovátko a kol.: *Přehled archeologických výzkumů Muzea Českého ráje v Turnově v letech 2018–2023* • 277
- Jiří Unger a kol.: *Přehled archeologických výzkumů Regionální muzea a galerie v Jičíně za rok 2023* • 318

DROBNOSTI

- Miroslav Cogan: *Znovuobjevené portréty Antonína a Anny Pacltových* • 333

KRONIKA

- Miloš Plachta: *Ivo Navrátil sedmdesátiletý* • 341
- Eva Bílková: *Karel Čermák sedmdesátiletý* • 345
- Lenka Laurynová: *140 let šperkařské školy v Turnově* • 348
- Petr Nový: *Ruční výroba skla zapsána do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO* • 369
- Lenka Laurynová: *Tradice turnovského kamenářství zapsána na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* • 371

LITERATURA • 375

TABLE OF CONTENTS

ESSAYS AND STUDIES

- Pavel Kracík: *Wash Drawing of the Town of Jičín by Josef Sikora from 1766. Rediscovering the Veduta after 130 Years; New Facts* • 9
- Martin Witkowski: *Municipal Building Society in Jilemnice* • 76
- Pavel Máša: *Rieger's year 1928? Commemorating the "Leader of the Nation" in the Year of the Tenth Anniversary of the Czechoslovak Republic* • 109
- Pavel Hájek: *"When the Fates cut the weak thread of life". The Search for Josef Janoušek* • 178
- Tereza Bednářová: *Pavel Hlava – Glass Was the Ruler of His Life. One Hundred Years Since the Birth of the Glass Artist, Designer and Craftsman* • 201
- Eliška Seifertová Racková: *Early Baroque Convent of the Pauline Monastery in Nová Paka. New Findings During the Restoration* • 219

MATERIALS

- Josef Jůza – Marek Janosik-Bielski: *The List of Subjects of the Lomnice nad Popelkou Estate Transcript from the Turn of the 17th and 18th Centuries* • 241
- Roman Sirovátka et al.: *An Overview of Archaeological Excavations of the Museum of Bohemian Paradise in Turnov in 2018–2023* • 277
- Jiří Unger et al.: *An Overview of Archaeological Excavations of the Regional Museum and Gallery in Jičín in the Year 2023* • 318

MISCELLANEOUS

- Miroslav Cogan: *Rediscovered Paintings by Antonín and Anna Paclt* • 333

CHRONICLE

- Miloš Plachta: *Seventieth Birthday of Ivo Navrátil* • 341
- Eva Bílková: *Seventieth Birthday of Karel Čermák* • 345
- Lenka Laurynová: *140 Years of Jewellery School in Turnov* • 348
- Petr Nový: *Handmade Glass Production Inscribed on the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity* • 369
- Lenka Laurynová: *The Tradition of Gemstone Cutting in Turnov Inscribed on the List of Intangible Elements of Traditional Folk Culture of the Czech Republic* • 371

LITERATURE • 375

PAVEL HLAVA – SKLO VLÁDLO JEHO ŽIVOTEM

Sto let od narození slavného semilského rodáka a jednoho z nejvýznamnějších českých sklářských umělců

Tereza Bednářová

Pavel Hlava se narodil 25. června 1924 v Semilech (obr. 1). Jeho práce je veřejností dobře známá, nikoliv ovšem podle jména, ale skrze dílo. Díky svému talentu a mimořádné pracovitosti se stal jednou z předních osobností českého skla, jemuž doslova zasvětil podstatnou část svého života. Doba jeho narození jako kdyby ho předurčila k jedinečné tvorbě ovlivněné převratnými událostmi českých dějin. Vynikal svým talentem a intelektem, oceňován je rovněž pro všestrannost na poli sklářské tvorby. Zasáhl do mnoha oborů od skla rytého, broušeného, malovaného, hutního, přes strojní sériovou výrobu až po realizace v architektuře.

Obr. 1. Pavel Hlava, 50. léta 20. století.

OD STUDENTA DO ÚBOK

Severní Čechy jsou po staletí regionem se silnou sklářskou tradicí, která je patrná z mnoha míst a jen stěží si jí lze nevšimnout. Pavel Hlava nepocházel

Obr. 2. Pavel Hlava během vysokoškolských studií při práci na rytém poháru, 1942–1948.

Obr. 3. Rytý blok – Putovní cena závodu hlídek se střelbou, návrh: Pavel Hlava, 50. léta 20. století.

ze sklářské ani umělecké rodiny. Měl rád přírodu a chtěl se stát lesákem. Jako dospívající navštívil výstavu ve sklářské škole v Železném Brodě a byl vystavovaným sklem natolik okouzlen, že se rozhodl zde studovat. Obor rytí skla absolvoval roku 1942 u Ladislava Přenosila a Božetěcha Medka. Jeho další cesta vedla na Uměleckoprůmyslovou školu v Praze (dnešní Vysoká škola uměleckoprůmyslová).¹ Zde studoval v letech 1942–1948 pod vedením Karla Štipla užité sochařství a sklářské výtvarnictví zaměřené ve výuce na ryté, broušené a lisované sklo. Ve Štiplově ateliéru byl kladen důraz na důkladné poznání výrobních postupů a technik a na precizní řemeslné zpracování. To společně s absolvováním praxí ve sklárnách v Železném Brodě a v Poděbradech výraznou měrou přispělo k Hlavově připravenosti uspět v oboru průmyslového návrhářství (obr. 2). Sám umělec pokládal živý kontakt se sklárnou a jejími pracovníky za zásadní předpoklad úspěchu a také za prevenci před možnými nedorozuměními.

¹ Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze plnila důležitou úlohu ve vzdělání mladých výtvarných umělců. Protože v letech 1939–1945 neměla statut vysoké školy, nebyla během druhé světové války uzavřena. Následkem toho, že se stala jednou z mála cest pro studenty toužící po uměleckém vzdělání, zde došlo během válečných let ke koncentraci mimořádných sklářských talentů, jakými byli mimo Pavla Hlavu například Věra Lišková, René Roubíček či Stanislav Libenský.

V hlavním městě Pavel Hlava po zbytek života zůstal a do severních Čech se vracel za pracovními povinnostmi. Od roku 1952 v Praze externě spolupracoval s Armádním výtvarným studiem (obr. 3) a Ústředím výtvarného střediska skla a keramiky, kam roku 1957 nastoupil jako průmyslový výtvarník. Roku 1959 bylo zmíněné výtvarné středisko přetransformováno na Ústav bytové a oděvní kultury (dále jenom ÚBOK). Zde působil až do roku 1985. Cílem ústavu byla péče o technickou a estetickou kvalitu výrobků znárodněného československého průmyslu. Výtvarníci byli ve své tvorbě směřováni ke konkrétním úkolům a byl jim zprostředkováván kontakt s podniky. Pavlu Hlavovi se tímto způsobem dostalo řady příležitostí od spolupráce s různými českými sklárkami² až po zahraniční cesty uskutečněné za pracovními, výstavními, studijními i inspiračními účely.³

K POČÁTKŮM TVORBY

Profesní dráha Pavla Hlavy se začala formovat v 50. letech 20. století – v době poválečné atmosféry uvolnění a nadšení z nových zítřků. Mladí výtvarníci se tehdy snažili nalézt novou svébytnou podobu českého skla, která by uspěla na trhu a zároveň nebyla pouze opakováním starých vzorů.

Hlavovu návrhářskou činnost určilo v 50. a na počátku 60. let jeho středoškolské vzdělání v oboru rytí skla. K této technice měl nejbliž, znal její možnosti i úskalí. Ryté sklo uměl sám perfektně řemeslně zpracovat a vtisknout mu punc originality. Na jedné straně se věnoval tvorbě exkluzivních pohárů i váz s figurální tematikou pro

Obr. 4. Odlivka s rytinou panáčka, návrh: Pavel Hlava, realizace: Borské sklo (Exbor), Nový Bor, 60. léta 20. století.

² Hlavovy návrhy realizovaly sklárny Borské sklo v Novém Boru (později Crystalex), Karlovarské sklo v Karlových Varech (Moser), Český křišťál v Chlumu u Třeboně, Bohemia v Poděbradech, Ústředí uměleckých řemesel Škrdlovice, Moravské sklárny v Květné, Železnobrodské sklo v Železném Brodě a Studio Rosenthal v Německu.

³ Pavel Hlava podnikl velké množství zahraničních služebních cest. Díky nim získal mimořádný přehled o sklářské produkci a navázal důležité kontakty po celém světě. Mimo evropské země zavítal také do Egypta, Iráku, Iránu, Austrálie či Spojených států amerických. V pozdním věku navštěvoval Japonsko.

Obr. 5. Vázy na jeden květ, broušené, návrh: Pavel Hlava, realizace: Borské sklo (Exbor), Nový Bor, 1958.

rok nato začala v rámci Borského skla jeho spolupráce s dalším mistrem ve svém oboru – známým sklářem Josefem Rozinkem. Už spojení těchto dvou osobností předznamenalo vznik úžasného skla, z něhož vynikly legendární vázy na jeden květ tzv. kapky. Vázy jsou specifické svým úzkým otvorem, který pojme jednu květinu, výrazným barevným akcentem a dokonalou brusičskou prací (obr. 5). Kapky dokonale odpovídaly dobovému vkusu a staly se vysoce módní záležitostí.

Od roku 1959 Pavel Hlava dojížděl za mistrem Miroslavem Lencem do sklárny ve Včelniče na Vysočině. Společně experimentovali s nahříváním stěn skleněných předmětů za pomoci autogenu. Po následném změknutí výtvarník

výstavní a reprezentativní účely.⁴ Druhou polohu tvořily jeho návrhy určené k sériové výrobě, které zpracovával v 60. letech 20. století pro značku EXBOR v rámci n. p. Borské sklo.⁵ Jejich specifikem byla silná stylizace doplněná v mnoha případech o vtip a hravost (obr. 4). Pojítkem obou směrů, unikátních kusů i sériové produkce, se staly elegantní jednoduché linie a na první pohled zřejmá snaha o oživení rytin za pomoci různě provedených struktur či proleštění.

Nebyl by to však Pavel Hlava, kdyby nešel dál a u techniky rytí zůstal. Jeho touha po poznání ho roku 1956 přivedla až k samým počátkům sklářské výroby, když se čtyři měsíce učil foukat sklo u mistra Jaroše ve sklárně Chříbská.⁶ Hned

⁴ Jako příklad lze uvést Hlavovu rytou vázu s mírovou tematikou použitou jako dar československé vlády belgickému králi při příležitosti Světové výstavy EXPO 1958 v Bruselu. POHRIBNÝ, Arsen. *Der Glaskünstler Pavel Hlava und sein bisheriger Werk*. Tschechoslowakische Glasrevue: Monatsschrift für Glas und Keramik. Prag: Rapid, 1962, roč. 17, č. 10, s. 303–307; LANGHAMER, Antonín. *Das Gravierte Glas des 20. Jahrhunderts – 2. Teil. Die vierziger und fünfziger Jahre*. Glasrevue: Tschechoslowakische Zeitschrift für Glas und Keramik. Prag: Rapid, 1975, roč. 30, s. 19.

⁵ Pod značkou EXBOR byly v rámci Borského skla vyráběny výrobky luxusního charakteru v menších sériích. Tato produkce byla primárně určena k vývozu do zahraničí. K českému zákazníkovi se většinou dostaly až pro export neupotřeбенé kusy.

⁶ Sklárna v Chříbské patřila k nejstarším a nejslavnějším hutím na území Čech, působila zde řada výborných sklářů i výtvarníků.

Obr. 6. Váza s vnitřními vpichy, návrh: Pavel Hlava, realizace: Český křišťál, Chlum u Třeboně, závod Včelnička, 1960. (Sbírka Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, foto Aleš Kosina)

Obr. 7. Vázy tvarované v drátěných formách, návrh: Pavel Hlava, realizace: Český křišťál, Chlum u Třeboně, konec 60. let 20. století.

dotvářel předměty vpichy za použití kovových nástrojů. Tím narušoval a měnil vnitřní prostor nádob, zároveň vytvářel nový dekorativní prvek (obr. 6). Toto přebudovávání Hlavu doslova fascinovalo a v nejrůznějších podobách se k němu vracel po zbytek života, často na autorských originálech. Mezi jeho další hutní experimenty patřilo v 60. letech 20. století tvarování za pomoci drátěných či speciálně upravených dřevěných forem a nožů. Takto vznikaly masivní pestrobarevné předměty organického vzhledu (obr. 7), i o poznání jednodušší nápojové soubory ze skla čirého bezbarvého. Obě zmíněné hutní techniky vpichů a tvarování ve speciálních formách Pavel Hlava rád kombinoval.

Během 60. let 20. století probíhaly v rámci Borského skla pokusy se zatahováním kovových fólií do skla. Jednalo se o patent Jaromíra Špačka, myšlenku ovšem následně rozvíjeli i další výtvarníci, mezi nimiž byl také Hlava.⁷ Z jeho

⁷ Mimo Jaromíra Špačka a Pavla Hlavy se touto technikou v Novém Boru intenzivně zabýval také Oldřich Lipský. Jistou návaznost lze vypožorovat v díle Iva Rozsypala.

Obr. 8. Žardiniéra a popelník se zátavy, návrh: Pavel Hlava, realizace: Borské sklo (Exbor), Nový Bor, 1965. (Sbírka Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, foto Aleš Kosina)

návrhů vznikaly nejčastěji vázy a žardiniéry jednoduchých geometrických tvarů s nepravidelnými dekory tvořenými fóliemi. Pro tyto výrobky byla typická masivnost a tlumená barevnost v tónech hnědé, žluté a modré (obr. 8). O jejich mimořádné oblibě svědčí fakt, že se ve výrobním programu nástupnické firmy Crystalex držely ještě na konci 80. let 20. století.⁸

Koncem 60. let 20. století Pavel Hlava opět pracoval na broušených vázách s úzkým otvorem. Rozpracoval je v návrzích pro Karlovarské sklo. Změnou oproti těm, které vznikaly v Novém Boru, byly zvlněné linie předmětů s využitím jemnějších barevných prvků (obr. 9). Ve stejném období se věnoval také rytému sklu ve sklárnách Bohemia v Poděbradech. Tentokrát stěny předmětů zdobily abstraktní struktury v zajímavé kombinaci s hladkými leštěnými plochami (obr. 10).

Obr. 9. Vázy, návrh: Pavel Hlava, realizace: Karlovarské sklo, Karlovy Vary, kolem 1970. (Foto Jindřich Brok)

Obr. 10. Váza, broušená a rytá, návrh: Pavel Hlava, realizace: Sklárny Bohemia, Poděbrady, kolem 1970. (Foto Jindřich Brok)

⁸ LANGHAMER, Antonín. *Pavel Hlava: život a práce*. Nový Bor: Crystalex, 1986.

OD PRŮMYSLOVÉ VÝROBY K AUTOMATICCE

Dalším sklářským odvětvím, ve kterém Pavel Hlava zanechal nesmazatelnou stopu, se stala plně automatizovaná výroba – specifický obor přinášející přes neustálé zdokonalování strojů značná omezení daná technologickými i technickými možnostmi.

Až do počátku 70. let 20. století byla výroba skla v Československu v drtivé většině ruční záležitostí.⁹ V Evropě však v té době už pracovalo kolem patnácti plně automatizovaných podniků na výrobu kalíškoviny.¹⁰ Mělo-li české sklo na světových trzích uspět, bylo zapotřebí na situaci v zahraničí reagovat. Výhradně rukodělnou výrobu, i přes její v Čechách silně zakořeněnou tradici, nebylo možné nadále udržet. Roku 1972 byla v novoborském Crystalexu zavedena první automatická linka na výrobu odlivek a kalíšků (LINKUŽ) v celém Československu. Pavel Hlava plně si vědom nevyhnutelnosti modernizace byl jednou z hlavních postav, které stály u zrodu celé produkce.

Po řadě pokusů se stala roku 1972 prvním souborem z linky uvedeným na trh Hlavova Elisabeth. O dva roky později následoval Ideal a roku 1980 Gina. Poslední jmenovaný soubor je charakteristický skrze své výrazné oblé linie. Nosným prvkem jsou masivní nízké plné nohy, které přecházejí v kontrastní široce vyduté tenkostěnné kupy. Zajímavostí Giny je, že její podoba vyšla ze zadání vzešlého z požadavku na využití linky určené pouze na výrobu odlivek. Tím odpadla celá jedna operace – samostatná výroba a napojení kalíšku k noze.¹¹ Zavedení Giny do výroby bylo velmi rychlé a již roku 1981 přišlo její ocenění zlatou medailí na brněnském veletrhu (obr. 11).¹² Postupně se vzrůstajícími zku-

Obr. 11. Soubor Gina, automatická výroba, návrh: Pavel Hlava, realizace: Crystalex, Nový Bor, 1980.

⁹ Výjimkou bylo částečné uplatnění mechanizačních prvků a automat Hartford 28 instalovaný ve druhé polovině 60. let v Heřmanově huti. Zahrnoval ovšem pouze výrobu odlivek, nikoliv kalíškoviny. ŠULCOVÁ, Pavla. *K problematice průmyslově vyráběného užitkového skla s přihlédnutím k olovnatému křišťálu*. Praha: Ústav bytové a oděvní kultury, 1982, s. 6.

¹⁰ ŠULCOVÁ, P. *K problematice průmyslově vyráběného užitkového skla s přihlédnutím k olovnatému křišťálu*, s. 5.

¹¹ BEDNÁŘOVÁ, Tereza a DVOŘÁK, Svatopluk, 13. 12. 2023, Rozhovor [osobní komunikace].

¹² TYLOVÁ, Oldřiška. *Křehká krása: Medailón zasloužilého umělce akademického sochaře a sklářského výtvarníka Pavla Hlavy*. Československý voják. Praha: Naše vojsko, 1984, roč. 33, č. 14, s. 30–33.

šenostmi a odvahou Hlava přidával do návrhů více zdobných prvků. V průběhu 80. let 20. století vznikly podle Hlavových návrhů ještě Hortenzie (1981), Isabelle (1985), která získala ocenění vynikající výrobek roku, Katharina (1986), Nancy (1987) a Romy (1988). Ačkoliv se jednalo o soubory vyráběné strojově, stále v sobě nesly eleganci ruční výroby. Náročný proces produkce vnímal Pavel Hlava jako výzvu. Přes stovky návrhů a zkoušek byl spokojený, pokud se za rok uplatnil jeden dobrý soubor. Jeho automaticky vyráběné výrobky se staly součástí mnoha československých pohostinských zařízení i domácností a jejich popularitu dokládá fakt, že z nich bez nadsázky pijeme rádi dodnes.

PRO ARCHITEKTURU

Pavel Hlava zanechal výraznou stopu také v architektuře. Výchozí bodem pro tento typ práce umělců bylo vládní usnesení z roku 1965, které uvedlo v existenci pravidlo, kolik procent z celkového rozpočtu nových staveb mělo být vyčleněno na jejich výzdobu. Částka se odvodila od významnosti a investiční náročnosti budov.¹³ Pavel Hlava se se svými návrhy skleněných plastik, vitráží či svítidel zúčastňoval soutěží na výtvarný doprovod architektury často.¹⁴ Získané zakázky byly určeny zejména do reprezentativních prostor hotelů a různých administrativních budov po celé republice. V zahraničí se potom jednalo o plastiku „Vegetace“ z roku 1967 pro československý pavilón na Světové výstavě v Montrealu (obr. 12) a o budovu českého zastupitelství v Berlíně.

Po plastice „Vegetace“, která byla Hlavovou úplně první prací pro architekturu, přišlo v 70. letech 20. století hned několik projektů. Patřila sem vitráž pro budovu pražské Živnobanky (1972), o tři roky mladší světelný objekt pro obchodní dům Družba v Praze (dnes sídlo vedení Svazu českých a moravských výrobních družstev a obchodní dům Debenhams) a skleněná plastika „Svatební kytice“ pro obřadní síň Městského úřadu v Suchdole nad Lužnicí (1976).¹⁵ Do vestibulu holešovické budovy PZO KOVO Hlava navrhl roku 1977 plastiku „Buňka“. V roce 1978 přišla Hlavova druhá zakázka na realizaci v zahraničí –

¹³ Částka určená na výzdobu činila jedno až čtyři procenta z celkových nákladů na stavbu. Podobná praxe týkající se vyčlenění části prostředků z celkového rozpočtu se objevovala v mnoha zemích po celém světě – nově postaveným budovám dodala na estetice, kulturně obohatila společnost a dala práci umělcům.

¹⁴ Pavel Hlava často dotvářel interiéry, na kterých se vedle něj podíleli další významní umělci té doby. Jeho práce se vyskytovaly vedle děl Pavla Gruse, Jaroslava Štursy, Stanislava Libenského, Jaroslavy Brychtové, Jaroslava Bejvly, Elišky Rožátové, Jana Fišara, Benjamína Hejlka aj.

¹⁵ KALÁTOVÁ, Marie. *Suchdolská obřadní síň*. Suchdolský zpravodaj. Suchdol nad Lužnicí: Obecní úřad, roč. 2020, č. 5, s. 12–13.

světelné objekty pro foyer a salónky již zmíněného československého zastupitelského úřadu v Berlíně. Následujícího roku byla zhotovena plastika pro zasedací síň ředitelství OKR – Doprava, k. p. v Ostravě a další dvě realizace do Jižních Čech. Jednalo se o úpravu obřadní síně na radnici v Českých Budějovicích a lustr v kulturním domě Družba v Písku. V případě píseckého kulturního domu se realizace dochovala na svém místě a stále slouží svému účelu.

Koncem 70. let 20. století se Pavel Hlava zabýval také návrhy svítidel a nápojového skla pro jeden z nejluxusnějších a nejtajemnějších československých hotelů – hotel Praha. Tento dnes již neexistující hotel sloužil potřebám československé vlády a byl určen výhradně k ubytování zahraničních delegací. Vzhledem k jeho mimořádnému významu byl štědře financován a na jeho vzhledu se podílela řada vynikajících českých architektů a umělců. Výzdoba měla reprezentovat kulturní i hospodářskou vyspělost Československa. Hlavova svítidla byla umístěna v přístupovém prostoru konferenčního sálu, v konferenčním sálu samotném (lustr), foyeru kina (lustr), společenské hale – snídárně (osvětlovací tělesa nad kruhovým obslužným pultem a na stolech) a v jídelně v západní části (stolní osvětlovací tělesa na obslužných stolech). Ze všech jmenovaných svítidel vynikly především lustry konferenčního sálu a foyeru kina. Jednalo se o působivá kruhová svítidla ve tvaru pěticípé hvězdice, která doplnila zmíněné prostory (rovněž kruhového půdorysu) a stala se jejich dominantou (obr. 13). Přímo pro hotel byla Pavlem Hlavou navržena také část nápojového skla, ze starších vzorů byl využit soubor Gina (opatřen pískovaným nebo zlaceným hotelovým logem).¹⁶

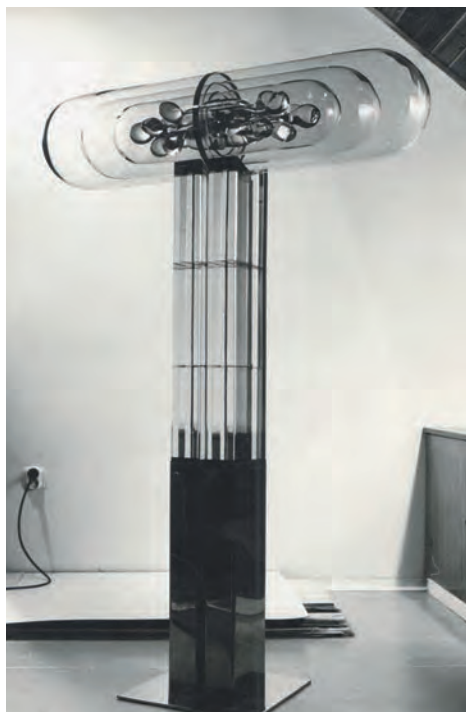
Obr. 12. Plastika Vegetace, pro Československý pavilon na Světové výstavě 1967 v Montréalu, návrh: Pavel Hlava.

¹⁶ KAROUS, Pavel, ed. *Hotel Praha*. Praha: BiggBoss, 2019. s. 97–101, 112, 128–129.

Obr. 13. Lustr v salonu hotelu Praha, návrh: Pavel Hlava, realizace: Crystalex, Nový Bor, 1980. (Publikováno v *Glasrevue. Tschechoslowakische Zeitschrift für Glas und Keramik*, 1983, roč. 38, č. 10, s. 12)

Obr. 14. Plastika Dělení buňky, interiér polikliniky v České Lípě, návrh: Pavel Hlava, 1981.

Rovněž 80. léta 20. století přinesla Pavlu Hlavovi řadu zakázek. Roku 1980 byla realizována skleněná plastika v zasedací místnosti městského úřadu Prahy 4. O rok později pracoval na vitráži pro budovu nemocnice v České Lípě a pro přiléhající polikliniku vytvořil plastiku „Dělení buňky“ (obr. 14).

Začátkem 80. let 20. století vznikla největší a nejznámější Hlavova realizace do architektury. Ve spolupráci s Jaroslavem Štursou a Pavlem Grusem vytvořil v Nové scéně Národního divadla monumentální světelný objekt prostupující celé hlavní schodiště (obr. 15). Svým společenským významem i originalitou řešení by se tento objekt dal označit za vrchol Hlavovy výtvarné činnosti. Dílo bylo veřejnosti zpřístupněno společně s otevřením celé budovy roku 1983 a jeho ikoničnost podtrhuje časté využití v kinematografii,¹⁷ či časté reprodu-

¹⁷ Monumentální schodišťové svítidlo se objevilo například v úspěšném špiónážním seriálu *Malá Bubenice* z roku 2018.

kování na webových stránkách a upomínkových předmětech. V restauračním zařízení Nové scény se nacházela rovněž Hlavou navržená stropní svítidla.

Pouze ve stadiu rozpracování zůstala plastika „Praha město kultury“ určená stanici metra Pražská v Moskvě (1983–1984). Roku 1984 navrhl dnes již odstraněnou vitráž „Krajina se sluncem“ do administrativní budovy nově postaveného závodu Severomoravských papíren v Paskově, roku 1985 pracoval na dotvoření vstupní stěny v hale pražské budovy Hollar a roku 1986 byla umístěna v dnes již neexistujícím kulturním domě v Plzni plastika „Atomový věk“.¹⁸ Svým dílem přispěl Hlava ke vzhledu další ikonické pražské stavby z konce 80. let 20. století – hotelu Forum. Hotel vznikl v návaznosti na sousední Palác kultury a podobně jako již zmíněný hotel Praha byl velmi slušně subvencován československou vládou. Vnitřní luxusní vybavení hotelu včetně uměleckých děl, se z velké části nedochovalo.¹⁹ To bohužel platí i pro původní noční klub Galaxie, který se nacházel v prvním patře. Soudobý časopis *Architektura ČSR* dokonce ohodnotil klub jako nejvydařenější interiér hotelu. Pavel Hlava sem navrhl moderní osvětlovací tělesa, která za pomoci počítačového nastavení v průběhu večera měnila barevnost.²⁰ Současně byl také pověřen vypracováním stolního hotelového skla.

Obr. 15. Světelný objekt prostupující schodiště Nové scény Národního divadla v Praze, návrh: Pavel Hlava společně s Jaroslavem Štursou a Pavlem Grusem, 1982–1983. (Foto Miroslav Vojtěchovský)

¹⁸ Plastika byla při nehodě rozbita bez souvislosti s likvidací Kulturního domu v Plzni v roce 2012. BEDNÁŘOVÁ, Tereza a MERGL, Jan, 16. 2. 2024, Rozhovor [telefonická komunikace]. Více HRUBEC, Miloslav. *Křížky a veřtelci: Katalog drobného umění na území Plzně*. Online. Dostupné z: <https://krizkyavetrelci.plzne.cz/katalog/dilo/839/>. [citováno 2023-8-29].

¹⁹ Původní vnitřní zařízení zůstalo na svém místě pouhých deset let. Roku 1998 hotel koupila společnost Corinthia, která většinu interiérů přepracovala. *Jak se stavěl Hotel Forum a co na to Muammar Kaddáfí*. Online. Dostupné z: <https://vysehradskej.cz/hotel-forum/>. [citováno 2023-8-28].

²⁰ *Památkový katalog NPÚ: Hotel Forum*. Online. Dostupné z: <https://pamatkovykatolog.cz/hotel-forum-14252187>. [citováno 2023-8-28].

Obr. 16. Světelné objekty, bufet v přízemí Stavovského divadla, návrh: Pavel Hlava, 1990. (Archiv Národního divadla, foto Filip Šlapal)

Obr. 17. Návrh skleněné plastiky při vstupu do kongresového centra hotelu Atrium (dnes Hilton) v Praze, autor: Pavel Hlava, 1991.

Dodnes zachovanou realizací jsou světelné objekty pro interiér Stavovského divadla z roku 1990. Svítidla vznikla v rámci jeho rozsáhlé rekonstrukce a byla určena do prostor bufetu v přízemí – tři nad barové stolky a jedno podlouhlé v místě klenby zakrývající ventilační otvory (obr. 16). Doplnit moderními svítidly klasicistní prostor jistě nebylo lehké zadání – většina Hlavových děl byla zpracovávána pro současnou architekturu.

Roku 1991 vznikly plastiky zdobící vstup do kongresové haly hotelu Atrium Praha (dnes Hilton Prague). Oba objekty byly identického vzhledu a umístěné každý po jedné straně vchodu. Skládaly se z plochých skel obdélných a kruhových tvarů, která se střídala a v celku vytvořila každá plastika dojem dělené koule (obr. 17). V tomtéž roce byly realizovány rovněž čtyři dekorativní skleněné stěny pro budovu Sběrného přepravního uzlu v Praze-Malešicích, které jsou stále na svém místě.

Poslední architektonická zakázka byla určená až do dalekého Japonska. Pro centrální prostor muzea ve městě Koganezaki vytvořil Hlava roku 1997 skleněnou plastiku ve tvaru lotosového květu.

VOLNÁ TVORBA

Pavel Hlava se věnoval také vlastní ateliérové tvorbě. Vyvažoval jí po celý život práci na zadáních a úkolech, jež mu přinášely značně omezené možnosti vyjádření. Jeho snahou bylo neverbální projevení vlastního chápání skutečnosti a myšlenek. Touto prací přispěl i on nemalým dílem k pochopení skla jako plnohodnotného materiálu k uměleckému vyjádření.²¹

Pro volnou tvorbu Pavla Hlavy byly typické experimenty a neobvyklé kombinace. Pracoval v první řadě s optickými vlastnostmi skla a vnitřní prostory přímo budoval rozmanitými prvky – již zmíněnými hutními vpichy, zatavováním fólií, skleněných vláken, vsazováním celých hutních a broušených komponentů. S oblibou propojoval nepravidelné až náhodné s jednoduchým a geometrickým (obr. 18). Přelomem se stala polovina 80. let 20. století. Tehdy Pavel Hlava opustil většinu svých stálých pracovních závazků s cílem soustředit se pouze na vlastní dílo. Geometrie a pravidelnost od této doby začala převládat. Vznikaly silně stylizované plastiky v co nejjednodušších liniích a jasných barvách. Skládaly se z různobarevných skleněných bloků, které byly lepeny a nakonec v absolutně precizním řemeslném zpracování broušeny do požadovaného tvaru (obr. 19).²²

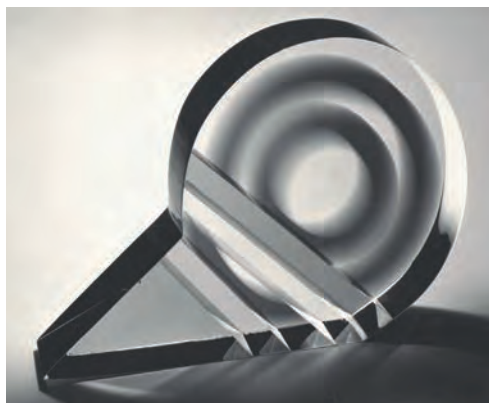
Protože měl Pavel Hlava velmi rád přírodu, stala se jeho největším inspiračním zdrojem. Skleněnou podobu dával jak obvyklým věcem nacházejícím se všude kolem, například plastiky Meloun (1990), Tulipán (1992), List (1994) či Kočka (1998), tak

Obr. 18. Objekt s vnitřními vpichy, návrh: Pavel Hlava, realizace: Český křišťál, Chlum u Třeboně, závod Včelnička, 1972. (Sbírka Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, foto Aleš Kosina)

²¹ Po druhé světové válce sklo přestává sloužit jako materiál k výrobě užitných předmětů a stále více prostoru se mu dostává díky práci mnoha českých i zahraničních výtvarníků také v ryze uměleckém prostředí.

²² Sklovinu pro plastiky lepené z bloků různé barevných skel odebíral Pavel Hlava nejčastěji ve sklárně v Karlových Varech.

Obr. 19. *Plastika stylizovaného živočicha, návrh: Pavel Hlava, kolem 1985.*

vědom významu dobré spolupráce v rovině umělec – sklář. K mistrům sklářům, kteří sdíleli jeho nadšení pro věc a byli schopni správně uchopit výtvarný záměr, se vracel realizovat také vlastní díla. Často vzoroval u Josefa Rozinka a Františka Čejky v Novém Boru, u pana Jaroše v Chřibské, Jaroslava Svobody v Karlových Varech a Miroslava Lence ve Včelničce. Tyto provozy dobře znal a s místními mistry skláři ho pojily dlouholeté pracovní, někdy dokonce i přátelské vztahy.²³ Ve výčtu spolupracovníků nesmí chybět Tomáš Hlavička, architekt a zeť Pavla Hlavy. Spolupráce obou mužů začala již na počátku 70. let 20. století a týkala se zejména realizace ateliérových děl, projektově také většiny zakázek do architektury. Postupně se stal Tomáš Hlavička doslova pravou rukou Pavla Hlavy.²⁴

Skleněné plastiky zdobily a dodnes zdobí nejenom interiéry budov, expozice muzeí a prostory galerií. Velkou oblibu si našly také u soukromých sběratelů z řady zemí v Evropě i Americe. Mimořádného uznání se dostalo na konci 80. a v 90. letech 20. století umělci a jeho skleněným sochám v Japonsku. To navštívil Pavel Hlava téměř dvacetkrát poté, co zde koncem 80. let 20. století získal na mezinárodní výstavě v Kanazawě zlatou medaili.²⁵ Tamní kulturu si velmi oblíbil a nechal se jí inspirovat. Svě dílo vystavoval v několika japonských

i věcem méně snadno uchopitelným, například plastiky Buňka (1977), Prostor 1–3 (1978–1981) či Vzlet (1991). Tvořil rovněž celé tematické cykly zabývající se na filozofickém základě otázkami postavení člověka ve světě a vzájemnými vztahy, například Kosmos (1977–1980) nebo Příroda (1980).

Dle charakteru svá díla realizoval v různých sklárnách, kterými prošel nejprve v rámci své práce pro ÚBOK. Byl si plně

²³ TYLOVÁ, O. *Křehká krása. Medailón zasloužilého umělce akademického sochaře a sklářského výtvarníka Pavla Hlavy*, s. 31.

²⁴ BEDNÁŘOVÁ, Tereza a HLAVIČKA, Tomáš, 13. 3. 2024. [e-mailová komunikace].

²⁵ „Absolutně krásné sochy“ – tak nazval Hlavovy plastiky Atsushi Takeda, hlavní kurátor Yokohama Museum of Art. KOVÁČ, Peter. *Japonci zbožňují skleněné objekty Pavla Hlavy*. Právo, 2001, roč. 11, č. 154. Styl [příloha], s. 5.

městech a v letech 1990, 1992, 1995, 1998 a 2001 usedal v rámci soutěže The International Exhibition of Glass Kanazawa jako člen hodnotících porot. Během uvedených ročníků byla také udělována zvláštní cena poroty pojmenovaná po Pavlu Hlavovi „The Pavel Hlava Prize“.²⁶

K CHARAKTERU TVORBY

Skrze svou inteligenci a vzdělání Pavel Hlava silně vnímal dlouhou tradici českého skla. Byla mu zdrojem znalostí i zkušeností a její vliv na své vlastní sklářské dílo přirovnával k rodinnému prostředí, které na každého z nás chtě nechtě působí po celý život. Na historických uměleckých předmětech ho v nemalé míře zajímalo také to, jak dokonale byli naši předci schopni zachytit atmosféru minulých dob.

Hlavní inspirační zdroj, přírodu, se snažil vidět nově a objevně bez závislosti na již prožitém. Jako kdyby ztvárňované jevy v ní spatřil prvně. Tento vztah utvářela podkrkonošská krajina plná luk a lesů, která umělce v dětství a mládí obklopovala. Druhým silným a často rozpracovávaným motivem se stal lidský faktor světového společenství. Zabýval se náměty a souvislostmi mezi různými přírodními jevy, jejichž provázanost obdivoval. I přes veškeré negativní vlivy, které život čas od času přináší, se Pavel Hlava snažil zůstat optimistou a doufal, že se mu podaří pozitivní myšlenky zachytit v díle. Díky spolupráci s nejlepšími skláři se mu podařilo uskutečnit velmi odvážné nápady. Po většinu života osciloval mezi polohou průmyslového návrhářství a volným uměním. Byl-li v jedné

Obr. 20. Pavel Hlava při práci v ateliéru, 1969.

²⁶ BEDNÁŘOVÁ, Tereza a SHIHO, Masahito, generální tajemník The International Exhibition of Glass Kanazawa, 1. a 4. 3. 2024. [e-mailová komunikace].

oblasti tvůrčí aktivity unaven, věnoval se druhé. Obě polohy se nezřídka prolínaly tak, že prvky pocházející z unikátních děl později zužitkoval v návrzích pro sériovou výrobu a naopak. Příkladem jsou již zmíněné vpichy provedené po zahřátí do nitra tvaru. Jejich princip chtěl autor původně využít v průmyslové produkci. Opačnou cestou šla zase experimentální technika tvarování za pomoci speciálně upravených, často drátěných forem a nožů, která se s úspěchem uplatnila zejména na kalíškovině a vázách.²⁷ Do české průmyslové produkce byly díky tomu zavedeny originální prvky, které se v budoucnu již více neopakovaly (obr. 20).

Dodnes ceněná výtvarná mnohostrannost Pavla Hlavy byla dána také tím, že se nebránil žádné ze sklářských technologií a technik. Jejich užití bral jako výzvu k vytvoření něčeho nového, ať už se jednalo o oblast sériové produkce či exkluzivní autorskou práci. Kombinováním známých technologií se mu nezřídka podařilo dosáhnout nezvyklých výsledků.

Do sklářství Pavel Hlava zasahoval jako nesmírně činorodá osobnost také dalšími aktivitami. V oblasti výtvarné, vzdělávací či vývoje spolupracoval s řadou institucí, jako jsou výzkumné ústavy, obchodní organizace či odborné školy. Mezi jeho další úkoly patřilo členství v poradních sborech, uměleckých komisích a výtvarných radách (působil například jako předseda oborové výtvarné rady generálního ředitele státního podniku Crystalex v Novém Boru či ve výtvarné radě koncernu Sklo-Union Teplice, byl členem Svazu českých výtvarných umělců).

Obr. 21. Návrh plakátu na vlastní výstavu v Muzeu skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, autor: Pavel Hlava, 1986. (Sbírka Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou)

Mimo vlastní hojnou výstavní činnost doma (obr. 21) i v zahraničí stál u zrodu řady kolektivních výstav. V zahraničí se mu také podařilo pedagogicky působit jeden semestr na Royal College of Art v Londýně (1967). Byl členem redakčních rad odborných časopisů *Domov* a *Glassrevue*. Významné jsou jeho aktivity v rámci různých me-

²⁷ DRDÁČKÁ, Pavla. *Rozhovor se sklářským výtvarníkem Pavlem Hlavou*. *Domov: Bytová kultura a technika v domácnosti*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1981, č. 3, s. 28.

zinárodních setkání, seminářů a symposií, z nichž vyniklo Mezinárodní sklářské symposium IGS v Novém Boru. Počátkem 80. let 20. století se na vzniku této velkolepé akce Pavel Hlava podílel zcela zásadně – ideou samotného symposia, svými organizačními a argumentačními schopnostmi, jimiž se mu podařilo nadchnout okolí, a také svými kontakty v cizině, bez nichž by se sotva podařilo akci takového rozsahu v izolovaném Československu uspořádat.²⁸

Během svého činorodého života získal Pavel Hlava rovněž desítky nejrůznějších ocenění. Ta byla udílena v rámci domácích i zahraničních výstav, veletrhů, uměleckých soutěží, od výtvarných organizací či představitelů československé vlády.

ZÁVĚR

Pavel Hlava patřil ke generaci, která po roce 1945 budovala novou podobu českého skla. Práce s tímto materiálem se stala jeho celoživotním posláním, vášní i koníčkem. Podporován rodinou dokázal pro sklo a umění nadchnout nejenom své nejbližší. V osobě Pavla Hlavy se jednalo o muže s neobyčejným odborným přehledem, mimořádně pracovitého a organizovaného, který překonával hranice. Hranice dosud známých možností zpracování skla i hranice naší země.

Sklářská práce tohoto umělce vyniká obsáhlostí i rozpětím od architektury, přes strojní výrobu až k volné tvorbě. Co se týká realizací v architektuře, značnou část z nich postihl smutný osud. Společně s přechodem hotelů a části úředních budov do soukromého vlastnictví byla výtvarná díla odstraňována a jejich další cesty nejsou často známy. V případě budov vlastněných státem či územními samosprávnými celky je osud realizací už o poznání příznivější. Jinou záležitostí je užitkové sklo. Z něho se zachoval o poznání větší díl – v muzejních sbírkách i v domácnostech. Automaticky vyráběné soubory stále slouží ke stolování a Hlavovy vázy mají čestné místo v mnoha obývacích pokojích či pracovnách. Specifickou odnoží je autorova volná tvorba, částečně přístupná veřejnosti v muzeích a galeriích, částečně schovaná ve sbírkách soukromých sběratelů. Dílo Pavla Hlavy asi nejlépe vystihuje přípis v návštěvní knize jedné z jeho výstav z roku 1974: „Šťastný životní cíl, dát lidem krásu“.

---

²⁸ První Mezinárodní sklářské symposium IGS se konalo roku 1982 v novoborském Crystalexu. Pavlu Hlavovi se podařilo přesvědčit vedení společnosti v čele s Františkem Arnoštem o potřebě konání této akce. Od té doby se umělci z celého světa pravidelně v tříletých intervalech sjíždějí do Nového Boru tvořit ze skla. IGS se stalo za dobu svého trvání jednou z nejvýznamnějších světových akcí v oboru uměleckého skla. FORGÁČOVÁ, Alena. *International Glass Symposium: Historie*. Online. Dostupné z: <https://www.igsymposium.cz/historie-cz>. [citováno 2023-2-26].

Ráda bych tímto vyjádřila poděkování PhDr. Petru Novému, PhD. a manželům Ing. arch. Zdeňce a Ing. arch. Tomáši Hlavičkovým za zpřístupnění podkladů a veškerou další pomoc, kterou mi v průběhu přípravy článku trpělivě poskytovali. Poděkování rovněž patří také Národnímu divadlu za poskytnutí fotografií zachycující světelné objekty Pavla Hlavy v prostorách Stavovského divadla, a všem dalším, kteří mi poradili, vyhledali informace či poskytli jinou podporu.

Pokud přímo u fotografií není uvedeno jinak, pochází z pozůstalosti Pavla Hlavy laskavě poskytnuté manželi Hlavičkovými.

Recenzovaný odborný článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou poskytované Ministerstvem kultury ČR.

Pavel Hlava - Glass Was the Ruler of His Life One Hundred Years Since the Birth of the Glass Artist, Designer and Craftsman

This year marks the 100th anniversary of the birth of one of the most important Czech glass artists, Pavel Hlava who was born in Semily. This anniversary has become one of the main motivations for writing an article focusing on his life, sources of inspiration, work and other activities related to glassmaking. Although a number of articles, several exhibition catalogues and, in the 1990s, a monographic publication were published about the artist and his work, these are older works that do not comprehensively reflect his extensive oeuvre as well as the new findings that emerged in the following years. Using a range of refining techniques, Pavel Hlava intervened in several fields, from designing for mass manual and automatic production, to works in architecture, to his own original works. He approached all positions of his artistic work in an extremely responsible, organized manner and with an eye for nuances and specifics. The fact that he was an extremely successful artist is proven not only by the long list of his work, but also by his many successes abroad.

Z Českého ráje a Podkrkonoší

vlastivědná ročenka

svazek 37

Vydaly Muzeum Českého ráje v Turnově, Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily a Regionální muzeum a galerie v Jičíně, v roce 2024. Vedoucí redaktor Pavel Jakubec, výkonný redaktor Antonín Mojsl. Redakční radu ve složení Michal Babík, Eva Chodějovská, Lenka Křížová, Jiří Louda, Hana Macháčková, Josef Matoušek, Ivo Navrátil, Jan Prostředník, Jiří Zoul Sajbt a David Ulrych vede Jan Luštinec. Grafická úprava Vít Luštinec. Jazyková spolupráce Veronika Mířková a Hynek Zlatník. Vytiskla Tiskárna Glos, s. r. o. Náklad 300 výtisků. Stran 388.